

Медвідь Т.П. Розділ «П Сільське господарство» робочих таблиць класифікації: адаптація змісту в умовах розвитку аграрної науки // Вісн. Кн. палати. – 2014. – № 9. – С. 20-23.

УДК 025.4[016:63].001.73

Т. П. Медвідь,
молодший науковий співробітник
відділу наукового опрацювання документів
Національна бібліотека України
ім. В. І. Вернадського

РОЗДІЛ «П СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО» РОБОЧИХ ТАБЛИЦЬ КЛАСИФІКАЦІЇ: АДАПТАЦІЯ ЗМІСТУ В УМОВАХ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ НАУКИ

У статті йдеться про адаптацію змісту робочих таблиць класифікації НБУВ розділу «П Сільське господарство» та її роль в контексті розвитку сільськогосподарської науки в цілому. Обґрунтовано причини створення нових рубрик та наведено приклади їх застосування.

Ключові слова: робочі таблиці класифікації, Рубрикатор НБУВ, систематизація, сільськогосподарська наука.

В данной статье речь идет об адаптации содержания рабочих таблиц классификации НБУВ раздела «П Сельское хозяйство» и ее роли в контексте развития сельскохозяйственной науки в целом. Обоснованно причины создания новых рубрик и приведены примеры их применения.

Ключевые слова: рабочие таблицы классификации, Рубрикатор НБУВ, систематизация, сельскохозяйственная наука.

The article deals adaptation of content of NLUV classification worksheets section «P Agriculture» and its role in the context of agricultural science

development in general. Creating of new categories was justified and there are given examples of their use.

Key words: classification worksheets, Rubricator of NLUV, systematization, agriculture.

Для ефективного розвитку і функціонування вітчизняної науки необхідно мати потужний науково-інформаційний потенціал, створення якого потребує вирішення комплексу проблем, у тому числі з процесами модернізації як Бібліотечно-бібліографічної класифікації (далі – ББК) так і робочих таблиць класифікації (далі – РТК) певних бібліотек. Для того, щоб детально відобразити весь інформаційний масив сільськогосподарської галузі знань, який містять фонди будь-якої бібліотеки, в тому числі й Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУВ) і покращити доступ до нього, необхідно модернізувати структуру РТК розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки». Це завдання є першочерговим для систематизаторів НБУВ, що зумовлює актуальність даного дослідження. Виконання його сприятиме адаптації РТК розділу до сучасних науково-технічних, політичних, економічних і культурних умов існування суспільства та оперативному пошуку інформації, що в свою чергу вплине на подальший розвиток сільськогосподарської науки в цілому. Об'єктом теми є РТК розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки». Предметом теми є модернізація змісту РТК розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки» у контексті подальшого її впливу на розвиток аграрної науки. в інноваційності сьогодення. Мета даного дослідження полягає в тому, щоб дослідити процес модернізації РТК НБУВ на прикладі розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки» та визначити його значення для майбутнього розвитку сільськогосподарської науки.

Складні процеси розвитку знань наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст., поява нових форм, засобів і каналів наукових комунікацій призводять до змін у взаємозв'язках між науковцями, а також сприяють поглибленню інтеграційних процесів у науці. Одним з основних учасників системи соціальних комунікацій, що відіграє значну роль у становленні та розвитку інфраструктурних основ науки та забезпеченні її зв'язків із соціумом, є бібліотека. Діяльність сучасної бібліотеки в системі науки зумовлена предметною складністю науки, глобальністю і нелінійністю наукових комунікацій [15, с.258–259]. Постійне насичення інформаційного простору новими й новими самостійними інформаційними об'єктами викликає появу великої кількості документів нової тематики, яка потребує визначення відповідного місця в структуру існуючих бібліотечних класифікацій. Це дає поштовх до модернізації як самих бібліотечних класифікацій, так і РТК, побудованих на їх основі. Тобто, необхідність оновлення (модернізації) є об'єктивною закономірністю існування будь-якої класифікації.

Всі РТК проходять фактично однаковий цикл (етапи) свого існування (рис 1).

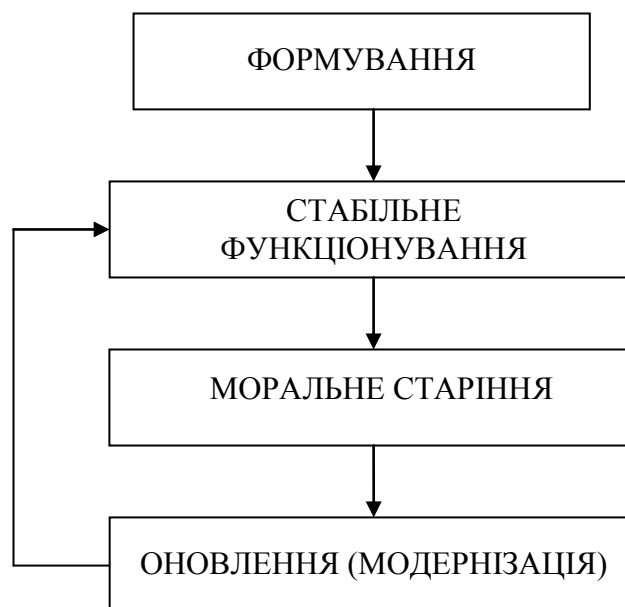

Рис 1. Етапи існування РТК

Модернізація є удосконаленням РТК відповідно до нових реалій розвитку знання про світ і людину, соціальну та політичну практику з метою адекватного розкриття змісту документів для максимального задоволення інформаційних запитів споживачів, що в свою чергу впливає на подальший розвиток науки [2, с. 3]. Окрім оновлення наукового змісту, модернізація РТК передбачає:

- вдосконалення методів і прийомів класифікації;
- послідовну формалізацію та уніфікацію структури РТК;
- облік досвіду практичного використання системи як в традиційних, так і в електронних каталогах.

В свою чергу, адаптація РТК НБУВ до реалій сьогодення можлива за умови модернізації ББК, а саме – усунення недоліків у структурі таблиць ББК для наукових бібліотек, пристосування їх до сучасного рівня розвитку науки та суспільства.

Модернізація РТК НБУВ ґрунтується на методологічних принципах:

- науковість;
- історизм;
- діалектика загального, окремого і особливого;
- академічна нейтральність;
- універсальність;
- категоріальна однорідність.

Дотримання цих принципів дозволяє модернізувати РТК зі збереженням цілісності системи та їх відповідності ББК. Модернізація РТК передбачає збереження їхньої ієрархічної структури в поєднанні з використанням комбінаційних можливостей класифікаційної системи для багатоаспектного пошуку інформації [10, с. 373]. Цей процес охоплює, насамперед, оновлення систематичної частини РТК, планів розташування, спеціальних типових поділів до певних розділів та підрозділів. При модернізації РТК слід також звертати увагу на зміни та уточнення в термінології класифікаційних поділів. При цьому потрібно враховувати

останні розробки з вітчизняної та міжнародної стандартизації з термінології [3, с. 5–19].

Бурхливий розвиток природничих і технічних наук, до яких належить і сільськогосподарська наука, міждисциплінарне збагачення дослідницького інструментарію, введення у науковий обіг багатьох нових понять і фактів спонукало до необхідності поліпшити структуру РТК розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки» у НБУВ [4].

РТК, за якими здійснюється систематизація всього інформаційного потоку даного розділу у НБУВ, орієнтовані, переважно, на систематизацію вітчизняної та іноземної літератури 70-80-х років ХХ ст. і багато в чому застаріли¹. З кожним роком кількість документів стрімко збільшується, виникають нові поняття та сфери сільськогосподарської діяльності, які потребують свого повного відображення в структурі РТК. Це спонукає систематизаторів не тільки вносити доповнення і зміни в існуючі таблиці, а й докорінно переробляти деякі підрозділи. Зокрема у НБУВ в такий спосіб здійснюється формулювання нового змісту Рубрикатора [13, с. 17–18]. Даний трудомісткий процес ускладнюється тим, що сільськогосподарська наука не дає чітких однозначних рекомендацій для коректного відображення в таблицях тенденцій розвитку сучасного аграрного знання [8, с. 19–26].

У структурі РТК сільськогосподарського розділу знань відбулися зміни різного характеру, насамперед пов'язані з введенням нових рубрик і підрубрик, створенням нових методичних вказівок і посилань до рубрик, доповненням існуючих рубрик, поліпшенням структури деяких підрозділів тощо.

Значно доповнився новими рубриками підрозділ «П0 Природничонаукові і технічні основи сільського господарства». Це досить великий підрозділ, структура якого містить багато наук, які тісно пов'язані із

¹ РТК НБУВ укладені на основі повного варіанта таблиць ББК для наукових бібліотек. Згодом вони стали фундаментальною основою для створення Рубрикатора Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (далі Рубрикатор НБУВ) [11, с. 79–80].

сільськогосподарською наукою. Після редагування цей підрозділ відповідає сучасному стану класифікації таких наук як: біотехнологія, агроекологія, ґрунтознавство, агрохімія, сільськогосподарська мікробіологія, сільськогосподарська меліорація, агрогеографія тощо. Наприклад: до редагування підрозділу «П00 Агробіологія» всі документи з питань агробіології збиралися в одній рубриці, що створювало певні незручності для пошуку необхідної інформації. Після ретельного редагування серед великого масиву документів було виділено документи з біотехнологічного та агроекологічного спрямування і створено дві нові підрубрики та відповідні методичні вказівки:

П006 Біотехнологія у сільському господарстві

Біобезпека генетично модифікованих організмів. Методи контролю за технологічними процесами та якістю нових біологічних об'єктів і речовин. Стандартизація в біотехнології та біоінженерії сільськогосподарських рослин і тварин.

Біотехнологія кормових препаратів див. у відповідних підрозділах П545.12 Окремі речовини в кормах і харчуванні тварин; П545.14 Підготовка кормів до згодовування і їх зберігання. Методи біотехнології у селекції культурних рослин див. П131.98. Методи біотехнології у розведенні тварин П531.9.

П008 Сільськогосподарська екологія

Агроекологія. Агроєкосистеми.

Екологія сільськогосподарських рослин див. П128. Екологія сільськогосподарських тварин див. П528.

Внесок біотехнології в сільськогосподарське виробництво полягає в полегшенні традиційних методів селекції рослин і тварин, а також у розробці нових технологій, що дозволяють підвищити ефективність сільського господарства [1]. Тому для систематизації документів загального характеру відкриття підрубрики «П006 Біотехнологія у сільському господарстві» спонукало, в свою чергу, до введення підрубрик «П131.98 Методи біотехнології в селекції культурних рослин» та «П531.98. Методи біотехнології при розведенні тварин».

Відповідно до цих підрубрик було утворено аналогічні нові типові поділи для підрозділу «П2 Спеціальне рослинництво» і «П6 Спеціальне тваринництво»:

«П2 Спеціальне рослинництво»	«П6 Спеціальне тваринництво»
-319 Інші методи і способи селекції культурних рослин	-339 Інші методи і техніка розведення тварин
-319.8 <i>Методи біотехнології у селекції культурних рослин</i>	-339.8 <i>Методи біотехнології у розведенні тварин</i>
-319.85 <i>Клітинна та тканинна інженерія у селекції культурних рослин</i>	-339.85 <i>Методи клітинної інженерії у розведенні тварин</i>
-319.86 <i>Генетична інженерія у селекції культурних рослин. Генно модифіковані рослин</i>	-319.68 <i>Генетична інженерія у розведенні тварин</i>

В процесі надходження нової літератури відкриті підрубрики постійно наповнюються новими документами, а відкриття відповідних типових поділів дозволяє полегшити інформаційний пошук серед великого масиву друкованих видань та електронних ресурсів. В нових надходженнях розкриваються шляхи вирішення головних проблем біотехнології у селекції рослин (стійкість до хвороб, шкідників, несприятливих умов вирощування, покращення якості продукції тощо). Багатогранні питання, які вивчає біотехнологія, мають прямий зв'язок з іншими науками. В біотехнології використовують статистичні дані, наукові розробки, методи дослідження і деякі теоретичні питання інших наук, тому документи даної тематики є актуальними серед науковців не тільки сільськогосподарської, а й харчової, фармацевтичної, хімічної та багатьох інших галузей. З розвитком біотехнології пов'язують вирішення глобальних проблем людства –

ліквідацію нестачі продовольства, енергії, мінеральних ресурсів, поліпшення охорони здоров'я і якості навколишнього середовища [16, с.3–10].

Великий потік інформаційних ресурсів до фондів НБУВ даного спрямування спонукав до відкриття певних рубрик не тільки в сільськогосподарському розділі, а й в інших розділах РТК. Наприклад:

Л89 Мікробіологічна промисловість

Біотехнологія, мікробіологічний синтез

Е0*871 Біотехнологія

Доповнення РТК спрощує і полегшує пошук інформації у бібліотечних фондах, робить її доступнішою для науковців, і таким чином сприяє подальшому розвитку науки.

Окрім масштабних доповнень рубрик РТК мають незначні, але не менш важливі для розвитку сільськогосподарської науки та галузі доповнення. Наприклад, внесені доповнення до підрозділу «П015 Дія іонізуючого випромінювання на сільськогосподарські рослини і тварин» («П015.5 Сільськогосподарська радіоекологія » і «П015.7 Ведення сільського господарства в умовах радіоактивного забруднення») допомагають науковцям узагальнити основні радіоекологічні напрями та їх теоретичні та практичні засади, аналізувати науковий доробок вчених, які здійснили вагомий внесок у розвиток сільськогосподарської радіоекології в Україні та за кордоном, і втілювати його у практичну діяльність галузі.

Дослідження в сфері сільськогосподарської радіоекології стали особливо важливими з початком активного освоєння атомної енергії в різних галузях народного господарства. Особливої актуальності проблеми сільськогосподарської радіоекології набувають у випадках аварійних ситуацій, пов'язаних з викидами радіоактивних речовин в атмосферу, коли заходи в сільському господарстві, спрямовані на обмеження надходження

радіонуклідів в організм людини, стають найголовнішими в комплексі заходів із забезпечення радіаційної безпеки.

В останні десятиріччя великої уваги науковці почали приділяти питанням деградації ґрунтів та методам їх рекультивації, адже ці проблеми на загальному тлі зростаючої загрози глобальної екологічної кризи займають провідне місце у світі. Важливість цієї теми зумовлена тим, що не можна зберегти рослинний покрив, тваринний світ, чисту воду і повітря без збереження родючості ґрунтового покриву та подолання процесів деградації ґрунтів, які унеможливають нормальне функціонування біосфери і екологічного благополуччя людей [6, с. 136–140]. Відповідні наукові дослідження і розробки в наш час є актуальнішими, література даного спрямування користується великим попитом як серед науковців, так і серед практиків. Для виокремлення документів цієї тематики в підрозділі «П033 Класифікація ґрунтів» в рубриці «П033.3 Спеціальні виробничі класифікації ґрунтів та відповідні класи ґрунтів» були відкриті наступні підрубрики:

- П033.33 Антропогенні ґрунти. Ґрунти урбанізованих ландшафтів
- П034 Агровиробничі класифікації ґрунтів
- П034.341 Зрошувані ґрунти
- П034.342 Осушувані ґрунти
- П034.343 Деградовані ґрунти
- П034.344 Рекультивовані ґрунти.

У вересні 2007 року Кабінетом Міністрів України затверджена Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007-2010 рр. з метою створення і серійного виробництва нової конкурентоздатної техніки та обладнання для АПК, завершення реконструкції та технічного переоснащення галузі [10, с. 25].

Запровадження у практику заходів, передбачених цією програмою вплинуло на зміст інформаційних ресурсів з механізації сільськогосподарського виробництва. Переважно, тематика надходжень

охоплює питання розвитку матеріально-технічної бази сільського господарства.

Щодо удосконалення РТК, для деталізації рубрики «П072 Трактори, сільськогосподарські машини та знаряддя» залучено цілий ряд ще не використаних типових поділів. Наприклад:

- 2 Дослідження. Випробовування. Обкатування
- 36 Електрообладнання
- 6 Переобладнання та пристосування
- 7 Автоматизація
- 901 Експлуатаційні розрахунки
- 91 Агрегаткування. Комплектування. Особливості експлуатації навісних машин та систем

Це далеко не весь перелік доповнень. Подібні доповнення внесено у підрозділ «П5 Загальне тваринництво». Наприклад:

- П545.12 Окремі речовини та біогенні стимулятори в кормах та годівлі тварин
- П545.121 Білки та інші азотовмісні речовини
- П545.122 Вітаміни
- П545.123 Мікроелементи
- П545.125 Ферменти

Утворення таких підрубрик спонукало до розширення типових поділів підрозділу «П6 Спеціальне тваринництво», які на даний час широко використовують при систематизації відповідної літератури. Передумовою для створення відповідних підрубрик стали зміни, які відбулися у галузі тваринництва. Особливо це стосується застосування нових кормових добавок у годівлі тварин.

Значних змін зазнав підрозділ «П8 Ветеринарія». Цьому сприяв стрімкий розвиток ветеринарної науки в другій половині ХХ ст. – на початку ХХІ ст. Сьогодні структура підрозділу складається з 38 головних рубрик та підрубрик, а також значної кількості детальних підрубрик [9].

Серед усіх документів сільськогосподарського спрямування, які надходять до фондів НБУВ, більша половина, а це понад 70 %, припадає на наукову літературу – автореферати дисертацій, дисертації, наукові статті, монографії, збірники наукових праць, і лише близько 30 % складають навчальні видання, довідники, енциклопедії, рекомендації, стандарти тощо.

Наукова література висвітлює комплекс різних знань, пов'язаних з вивченням ґрунтознавства, рослинництва, тваринництва. Ці знання науковці використовують для подальшого розвитку сільськогосподарської науки та суміжних галузей [7, с. 29–31].

Значення і роль наукової інформації в тому, що, по-перше, без неї не може бути проведене те чи інше наукове дослідження, по-друге, інформація досить швидко старіє, і потрібно постійне поновлення матеріалів. За даними зарубіжних джерел, інтенсивність старіння інформації становить понад 10 % на день для газет, 10 % на місяць для журналів, 10 % на рік для книг і монографій. Окрім цього, інформація для дослідника є предметом і результатом його праці. Осмислюючи та опрацьовуючи потрібну інформацію, дослідник видає специфічний продукт – якісно нову інформацію. При цьому підраховано, що біля 50 % свого часу дослідник витрачає на пошук інформації. Тому досить відповідальним етапом наукового дослідження є вміння оперативно знаходити і опрацьовувати потрібну інформацію з теми дослідження [5, с. 13–19].

Отже, суспільна потреба в організації наукового знання з будь-якої галузі, в тому числі й сільськогосподарської, визначає напрям модернізації РТК, тобто адаптації РТК до сучасного рівня розвитку відповідних галузей. У свою чергу, модернізація РТК розділу «П Сільське і лісове господарство. Сільськогосподарські і лісогосподарські науки», певною мірою впливає на

покращення тематичного пошуку – дозволяє читачеві (користувачеві) якнайшвидше знайти потрібний йому інформаційний ресурс для виконання певної наукової роботи. Розділи РТК НБУВ повинні відображати сучасний стан сільськогосподарської науки.

Проте РТК НБУВ не в змозі повністю відповідати на всі питання і вирішувати будь-які складнощі, які можуть зустрічатися в процесі систематизації з різномістовим матеріалом. Все це в кінцевому результаті впливає на особливості розвитку бібліотечного каталогу та підходів роботи з ним [12, с. 11–12]. Спеціаліст, який займається адаптацією РТК і систематизацією, повинен в кожному конкретному випадку приймати самостійне рішення, але при цьому дотримуватись методики систематизування.

Кінцевим результатом вищевказаних взаємопов'язаних процесів є написання наукових праць, створення нових технологій, інформаційних ресурсів, в яких висвітлюються сучасні проблеми сільськогосподарської науки. Отже, розвиток РТК залежить від рівня і напрямів розвитку сільськогосподарської науки і одночасно є передумовою для подальшого розвитку науки за рахунок створення умов для найефективнішого використання інформаційних джерел.

Список використаних джерел

1. Біотехнологія [Електронний ресурс]. Режим доступу: ULR: <http://www.km.ru/referats/C352D57EF614469CBE33924C7ECBF769#> – Назва з екрану. Дата перегляду 15 травня 2014 р.
2. Библиотечно-библиографическая классификация: Рабоч. табл. для масс. б-к. – М.:Либерия, 1997. – С. 3–6.
3. Библиотечно-библиографическая классификация: Средние таблицы: практическое пособие / Вып. 3 4/5 П/Р Сельское и лесное хозяйство.

- Сельскохозяйственные и лесохозяйственные науки. Здравоохранение. Медицинские науки // Рос. гос. б-ка, Рос. Нац б-ка, Б-ка Рос. акад. наук. – М.: Издательство «ЛИБЕРИЯ-БИБИФОРМ», 2007. С 5–19.
4. Библиотечно-библиографическая классификация [Текст] : табл. для науч. б-к. Вып XII «П сельское и лесное хозяйство. Сельскохозяйственные и лесохозяйственные науки» / сост. Ю. Б. Азарова [и др.] ; Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина [и др.]. – М., 1961. – 203 с.
 5. Білецький Б. Ф. Основи наукових досліджень: категорії, поняття, терміни, нормативні документи [Текст] : навч. посіб.-довід. / Б. Білецький, О. Добржанський. – Чернівці : Технодрук, 2010. С. 13–18.
 6. Волощук М.Д., Якимів М.М. Наукові і практичні аспекти відновлення родючості деградованих земель Карпатського регіону // Матеріали Міжнародної конференції «Земельні відносини і просторовий розвиток в Україні». – Київ, 13–14 квітня 2006.– С. 136–140.
 7. Дерлеменко В. В. Розповсюдження сільськогосподарської науково-технічної інформації [текст] // В. В. Дерлеменко. – К.: ІФЕ УААН, 1999. – 410 с.
 8. До питань оптимізації інформаційного та довідково-бібліографічного забезпечення науковців та фахівців АПК України в умовах глобальної інформатизації суспільства /В. В. Дерлеменко // Сучасні проблеми бібліотечно-бібліографічної справи на Україні: Тези доп. та ін форм. матеріали до обговорення на I Всеукр. конгресі бібліотекарів, К., 9 – 11 червня 1992 р. / РНСГБ УААН. –К., 1992.– С. 19–26.
 9. Дополнения и исправления к Библиотечно-библиографической классификации: Табл. для науч. б-к. Вып. XII П Сельское и лесное хозяйство. Сельскохозяйственные и лесохозяйственные науки. Инструкт.-метод. рекомендации №3 /Гос. б-ка СССР им. В. И. Ленина и др. – М., 1986. – 20 с.

10. Кропивко М. Ф. Інформаційне забезпечення агропромислового виробництва України в ринкових умовах [Текст] / М. Ф. Кропивко. – К. : [б.в.], 1996. – 159 с.
11. Сербін О. О. Використання бібліотечно-бібліографічних класифікацій в Україні : сучасний стан та тенденції розвитку / Олег Сербін // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2007. – № 19. – С. 77–83. – с. 79-80.
12. Сербін О. О. Історико-технологічні особливості еволюції систематичного каталогу бібліотеки: досвід майбутнього у новизні минулого / Олег Сербін // Бібл. вісн. – 2012. – № 4. – С. 3-12, с. 11-12.
13. Сербін О. О. «Рубрикатор НБУВ»: історія започаткування та структурний аналіз / Олег Сербін // Вісн. Кн. палати. – 2008. – № 1. – С. 17–20., с. 17-18.
14. Формування сучасних інформаційних ресурсів з питань сільського господарства в Україні / В. В. Дерлеменко // Проблеми інформатизації агропромислового виробництва України в умовах ринкових відносин: матеріали наук.-вироб. конф., Київ, 6 – 7 червня, 1995 р. / М-во сільсь. госп-ва і продовольства України, УААН, Ін-т аграрної економіки [та ін]. – К., 1995. – С. 27–28.
15. Шемаєва Г. В. Роль бібліотеки в системі науки / Історія освіти, науки і техніки в Україні : матеріали VI Всеукр. Конф. Молодих учених та спеціалістів, 27 трав. 2011., м. Київ / НААН, ДНСГБ ; редкол : В. А. Вергунов та ін. – К., 2011. – С.258–259.
16. Юлевич, О. І. Біотехнологія [Текст] : навч. посіб. / [О. І. Юлевич, С. І. Ковтун, М. І. Гиль] ; за ред. М. І. Гиль. – Миколаїв : МДАУ, 2012. – С. 3–10.